

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ FACTORS OF INFLUENCE ON COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

У статті розглянуто та обґрунтовано аналіз наукових підходів вчених до визначення факторів впливу на конкурентоспроможність підприємств. Обґрунтовано поняття «фактори конкурентоспроможності підприємства». Визначено складові внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, які впливають на його конкурентоспроможність. Сформовано фактори, що впливають на конкурентоспроможність підприємства за класифікаційними ознаками.

Ключові слова: фактор, підприємство, конкурентоспроможність, зовнішнє середовище, внутрішнє середовище, споживачі, конкурентний ринок.

В статті рассмотрено и обосновано анализ научных подходов ученых к определению факторов влияния на конкурентоспособность предприятий. Обосновано понятие «факторы конкурентоспособности предприятия». Определены составляющие

внутренней и внешней среды предприятия, которые влияют на его конкурентоспособность. Сформированы факторы, влияющие на конкурентоспособность предприятия по классификационным признакам.

Ключевые слова: фактор, предприятие, конкурентоспособность, внешняя среда, внутренняя среда, потребители, конкурентный рынок.

The article reviewed and substantiated the analysis of scientific approaches of scientists to definition of the factors influencing the competitiveness of enterprises. The concept of «factors of competitiveness of enterprises». The constituents of the internal and external environment of the enterprise, that affect its competitiveness. Formed factors influencing the competitiveness of enterprises on classification criteria.

Key words: the factor, enterprise, competitiveness, external environment, internal environment, consumers, competitive market.

УДК 330.341.1

Дашко І.М.

к.е.н., доцент кафедри обліку та менеджменту
Криворізький факультет
Запорізького національного
університету

Постановка проблеми. За сучасних умов прискорення світового інтеграційного процесу дедалі більшої актуальності набувають питання ефективного розвитку економіки України при її входженні до міжнародної економічної системи. Розвиток національної економіки ґрунтується на створенні її конкурентоспроможності, головною умовою забезпечення якої є конкурентоспроможність національних підприємств. Саме тому побудова механізму створення та підвищення конкурентоспроможності підприємства визначає його функціонування і розвиток в умовах сучасного високо конкурентного ринку, і є основною передумовою розвитку національної економіки.

Таким чином, дослідження факторів впливу на формування конкурентоспроможності підприємства набуває більшої актуальності на даному етапі розвитку національної економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Конкурентоспроможність підприємства досліджувалася багатьма вченими такими, як: А. Сміта, Д. Рікардо, Дж.С. Мілля, К. Маркса, Дж. Кейнса, Й. Шумпетера та їх послідовниками. Сьогодні у багатьох наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених розглядається це питання, зокрема в дослідженнях І.М. Акімова, С.С. Алексєєва, І.В. Булах, Я.Б. Базиліюк, В.Д. Базилевича, В.С. Білошапки, З.С. Варналія, О.І. Драган, Г.В. Загорій, Ю.М. Іванова, В.Ф. Оберемчук, З.Є. Шершньова, але основами наукових праць зазначених вчених є теоретичні та методичні підходи до розвитку й функціонування конкуренції в системі її внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків й відносин. Проте, недостатньо уваги приділяється саме виділенню факторів впливу на конкурентоспроможність підприємств.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження та обґрунтування теоретичних аспек-

тів конкурентоспроможності та аналіз факторів впливу на конкурентоспроможність підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У сучасній економічній літературі існує багато визначень поняття «конкурентоспроможність підприємства». Першим у науковий обіг це поняття ввів М. Портер, визначаючи його як «здатність підприємства утримувати конкурентну перевагу над конкурентами на ринку». Під конкурентною перевагою автор мав на увазі «продуктивність використання ресурсів», де критерієм виступає рентабельність виробництва. У подальших своїх роботах автор розширив визначення поняття конкурентоспроможності «це реальна і потенціальна можливість фірм за існуючих умов проектувати, виготовляти, збувати товари, які за ціновими й неціновими характеристиками привабливіші для споживачів, ніж товари їх конкурентів».

Сьогодні вчені визначають конкурентоспроможність підприємства, як узагальнюючу оцінку його конкурентних переваг у питаннях формування ресурсного потенціалу, якості задоволення споживчого попиту та досягнутої за рахунок цього ефективності функціонування господарчої системи на момент чи протягом періоду оцінювання. При цьому, як зазначає Х. Фасх'єв, висока конкурентоспроможність підприємства зумовлюється наявністю трьох ознак:

- 1) задоволеності споживачів та їх бажання зробити повторну покупку;
- 2) відсутності претензій до підприємства з боку суспільства, акціонерів та партнерів;
- 3) відчуття гордості працівників фірми за діяльність у ній та бажання сторонніх отримати роботу саме в цій компанії.

У ринкових умовах відносин господарювання діяльність підприємства залежить від конкурент-

ного середовища і зміни кон'юнктури ринку. Саме тому виникає потреба у правильній оцінці підприємством своїх конкурентів та споживачів, їх інтересів, галузі, у якій воно функціонує, щоб виробити найбільш ефективні конкурентні стратегії, які б забезпечували його високу конкурентоспроможність [9, с. 14].

Окремі дослідники вважають, що конкуренція є рушійною силою розвитку суспільства, головним інструментом економії ресурсів, підвищення якості товарів і рівня життя населення. Конкурентоспроможність визначає вміння витримувати конкуренцію в порівнянні з аналогічними об'єктами на даному ринку [6, с. 44; 2, с. 84].

Конкуренція (від лат. *concurrentia* – стикатися, змагатися) – суперництво між товаровиробниками за найбільш сприятливі, економічно вигідні умови виробництва та реалізації продукції [12, с. 114; 7, с. 55].

Іншими словами, конкурентоспроможність підприємства – це результат «конкурентних переваг за всім спектром проблем управління компанією».

Конкурентоспроможність – це винятково ринкова категорія, що визначає зовнішню ефективність функціонування різних об'єктів. Базо-

вою складовою поняття є «конкуренція», тобто «боротьба», «змагання» юридичних або фізичних осіб за покупця в умовах дії жорсткого закону конкуренції як об'єктивного «вимивання» неякісних товарів із ринку [1, с. 103-104].

Встановлено, що конкурентоспроможність підприємства як система відносин між суб'єктами з приводу формування, утримання і реалізації їх економічних переваг може використовуватися не тільки для аналізу зовнішнього середовища, а й внутрішнього середовища. У цьому полягає один із напрямів системного вивчення конкурентоспроможності. У такому підході внутрішнє середовище підприємства можна розглядати, як сукупність суб'єктів, які забезпечують конкурентні переваги і їх відносин між собою, як підсистему управління конкурентоспроможністю, тобто реальна і потенційна можливості підприємств у існуючих для них умовах проектувати, виготовляти і збувати товари, які за ціновими і неціновими характеристиками є більш привабливими для споживача, ніж товари їх конкурентів [2, с. 85].

Основними умовами забезпечення конкурентоспроможності є:

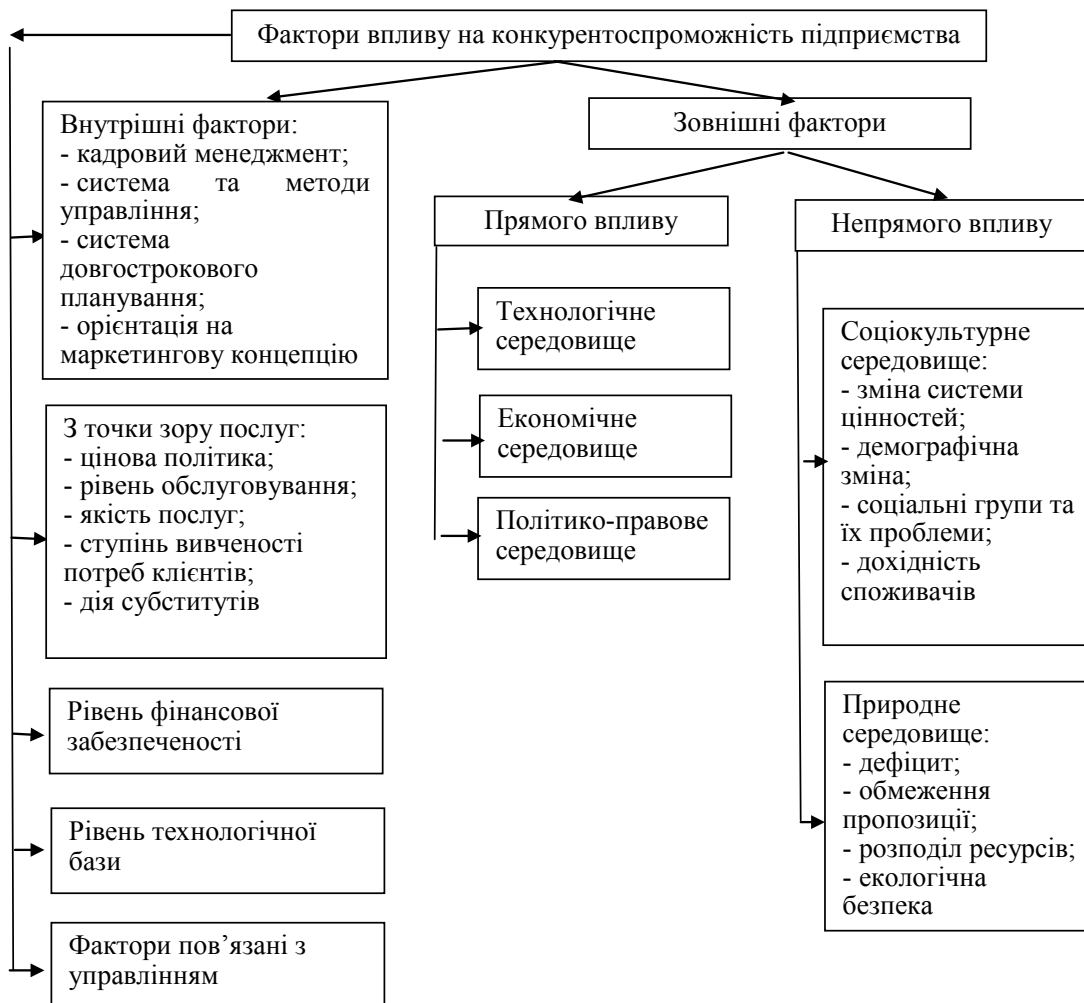

Рис. 1. Фактори впливу на конкурентоспроможність підприємства

- забезпечення єдності розвитку техніки, технології, економіки, управління;
- застосування сучасних методів дослідження й розробок (програмно-цільове планування, теорія прийняття рішень тощо);
- застосування наукових підходів до стратегічного менеджменту;
- розгляд взаємозв'язків функцій управління будь-яким процесом на всіх стадіях життєвого циклу об'єкта;
- формування системи заходів із забезпечення конкурентоспроможності різних об'єктів [3, с. 190-191].

При повному аналізі конкурентоспроможності на ринку необхідним є з'ясування факторів, що впливають на ставлення клієнтів до роботи підприємства та його продукції, і, як результат – зміна частки ринку підприємства [5].

Під факторами конкурентоспроможності підприємства розуміють явища або процеси виробничо-господарської діяльності підприємства і соціально-економічного життя суспільства, які викликають зміни абсолютної та відносної величини витрат на виробництво і реалізацію продукції, а в результаті – зміну рівня конкурентоспроможності самого підприємства. [8].

Усі ці фактори, можна умовно поділити на внутрішні та зовнішні (рис. 1) [5].

Під зовнішніми факторами розуміють сукупність суб'єктів господарювання, економічних, суспільних і природних умов, національних і міждержавних інституціональних структур та інших зовнішніх умов і чинників, що діють у глобальному оточенні та

здійснюють вплив або можуть вплинути на функціонування підприємства [10, с. 63]. Основні складові зовнішнього середовища з короткою характеристикою наведено у табл. 1 [3, с. 190].

Аналіз факторів впливу зовнішнього середовища на конкурентоспроможність підприємства дає час для прогнозування можливостей, розробки плану дій на випадок непередбачених обставин, розробки заходів, які дадуть змогу перетворити загрози на будь-які вигідні можливості. Для аналізу факторів макросередовища частіше використовують PEST-аналіз (політичні, економічні, соціальні, технологічні фактори), SWOT-аналіз, який допомагає визначити погрози й можливості з якими зіштовхується підприємство, і встановити несприятливі фактори, які можуть знизити рівень ефективності потенціалу підприємства.

Внутрішні фактори – це контрольовані чинники діяльності підприємства. Основні складові внутрішнього середовища наведено у табл. 2.

До внутрішніх факторів слід віднести попит на товар галузі, оптимальний рівень уніфікації і стандартизації продукції, експорт наукоємної продукції, наявність конкурентоспроможного персоналу в галузі, оптимальний рівень галузевої концентрації, наявність конкурентоспроможних постачальників, оптимізацію ефективності використання ресурсів, наявність радикальних нововведень, великий обсяг конкурентоспроможних підприємств у галузі, сертифікацію та ексклюзивність продукції [4, с. 94].

Фактори, що впливають на конкурентоспроможність підприємства за класифікаційними ознаками можна розглянути у табл. 3 [8].

Таблиця 1

Складові зовнішнього середовища підприємства, які впливають на його конкурентоспроможність

№ п/п	Складові	Характеристика складових
1	Державна політика	Стан і напрям внутрішніх реформ, пріоритети розвитку країни та її стабільність, участь країни у світових інтеграційних процесах, напрями зовнішньої політики
2	Правове середовище	Гармонійність законодавчої бази; дієвість нормативно-правових актів
3	Економічні умови	Рівень розвитку господарства загалом та окремих його галузей, інвестиційна привабливість країни, стан оподаткування та підтримка стратегічних галузей, рівень заробітної плати в країні, в регіоні, в галузі, частка наукоємної продукції у загальному експорті країни тощо
4	Монополізація економіки	Кількість та структура природних монополій в країні, стан конкуренції на ринку, ефективність діяльності антимонопольного комітету, легкість входу на ринок нових суб'єктів господарювання
5	Ресурсний потенціал	Забезпеченість країни власними природними ресурсами, рівень екологічного навантаження, стан та захищеність всіх видів природних ресурсів
6	Товарні ринки	Структура та ємність галузевих ринків, потреби та вибагливість споживачів, стандартизація та сертифікація продукції, стійкість позицій лідерів
7	Ринкова інфраструктура	Рівень інформаційних комунікацій, розгалуженість і різноманітність транспорту, стан банківського і страхового обслуговування, ступінь розвитку посередницьких організацій тощо
8	Соціальні умови	Рівень безробіття в країні, структура робочої сили, якість підготовки кваліфікаційної робочої сили, співвідношення різних категорій працівників, ціна на робочу силу в країні, в регіоні, в галузі, культурний рівень розвитку суспільства

Таблиця 2

**Складові внутрішнього середовища підприємства,
які впливають на його конкурентоспроможність**

№ п/п	Класифікаційна ознака	Види факторів
1	Ресурсний потенціал	Основні фонди, сировинні ресурси, технології виробництва, людський капітал. Притаманна можливість до швидких змін у разі ефективного управління
2	Маркетингові дослідження	Дослідження потреб та можливостей споживачів, ступінь задоволення їх потреб, ємність ринку
3	Фінансові можливості	Наявність нерозподіленого прибутку, співвідношення між власними та запозиченими коштами, доступ до фінансових ресурсів
4	Система обліку	Облік запасів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, незавершеного виробництва, готової продукції тощо
5	Система постачання	Надійність поставок, дотримання строків, можливість швидкої адаптації та переорієнтації на інші види сировини
6	Логістика та збутова діяльність	Налагоджені канали розподілу, наявність мережі фірмових магазинів, рівень витрат на збут
7	Інформаційні ресурси	Бази даних та їх постійне оновлення
8	Організаційна структура	Ефективність управління, відповідність організаційної структури задачам діяльності підприємства, оперативність передачі управлінського рішення до виконавців, ефективний контроль за виконанням
9	Місцезнаходження підприємства	Розвинута інфраструктура, доступ до сировинних ресурсів, наближеність до постачальників

Таблиця 3

**Фактори, що впливають на конкурентоспроможність підприємства
за класифікаційними ознаками**

№ п/п	Класифікаційна ознака	Види факторів
1	За джерелами виникнення	- внутрішні (виникнення та потужність прояву внутрішніх факторів залежить від функціонування підприємств, системи загального менеджменту тощо); - зовнішні (виникнення та потужність прояву зовнішніх факторів не залежить від діяльності підприємств і визначається ситуацією у зовнішньому середовищі)
2	Залежно від сфери походження	-наукові, -техніко-технологічні, -управлінські, - економічні, - соціально-демографічні, - географічні, - екологічні, - політичні
3	За характером спеціалізації	- загальні (впливають на всі компоненти конкурентного середовища); - специфічні (впливають на компоненти конкурентного середовища, що функціонують в рамках, наприклад, певного регіону, галузі); - індивідуальні (впливають тільки на зміни окремої складової конкурентного середовища)
4	За тривалістю дії	- постійні - тимчасові
5	Залежно від ступеню корисності	- стимулюючі (фактори, що сприяють підсиленню конкурентних позицій і стимулюють зростання конкурентоспроможності підприємства), - дестимулюючі (фактори, що здійснюють негативний вплив на конкурентні позиції підприємства і стримують процес зростання його конкурентоспроможності)
6	Залежно від рівня взаємообумовленості	- природні (первинні) фактори- це природні ресурси, географічне положення, - похідні (вторинні) – це техніка, технологія, економічне середовище та ін
7	За ступенем можливого контролюючого впливу з боку держави і підприємства	- неконтрольовані державою; -контрольовані державою, неконтрольовані підприємством; - контрольовані підприємством

Дані фактори впливу на формування конкурентоспроможності підприємств зможуть трансформуватися у конкурентну їх перевагу тільки в тому випадку, коли будуть здійснювати позитивний, стимулюючий вплив на функціонування підприємства [11].

Отже, факторами конкурентоспроможності підприємства є безліч факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, які впливають на конкурентоспроможність підприємства, а саме: матеріальні та фінансові активи, технології, репутація, клієнти, організаційна структура підприємства, оптимізація витрат, якість менеджменту, маркетингова складова.

Висновки з проведеного дослідження. Розглядаючи проблему конкурентоспроможності будь-якого суб'єкта, слід зазначити, що ця категорія має сенс тільки в умовах ринку. І саме конкуренція як форма підприємницької взаємодії виступає об'єктивним явищем еволюції економічних відносин у суспільстві. Будучи необхідною та визначальною умовою ринкової економіки, вона сприяє розширенню найефективніших її ланок, регулюючи економічні пропорції як на рівні окремого господарства, галузі, так і країни загалом. Кожне підприємство надає великого значення аналізу своїх сильних і слабких сторін для оцінювання реальних можливостей у конкурентній боротьбі й розробленні заходів і коштів, за рахунок яких можливо підвищити конкурентоспроможність і забезпечити свій успіх

Виділяючи головні фактори, що впливають на забезпечення конкурентоспроможності підприємства, можна також сказати, що, незважаючи на важливість кожного фактора окремо, необхідною умовою є розгляд їх, як комплексної сукупності, що різнобічно впливає на забезпечення.

Під час оцінювання, прогнозування та управління конкурентоспроможністю підприємства необхідно враховувати усю сукупність внутрішніх та зовнішніх чинників, що вплинули чи потенційно можуть вплинути на її формування.

Отже, конкурентоспроможність підприємства повинна забезпечуватися такими показниками, як висока виробнича ефективність, яка реалізується завдяки сучасному обладнанню, технологіям, кваліфікованими працівниками та здатністю завоювати й тривалий час утримувати стійні позиції на

ринку, що забезпечується завдяки ефективному використанню принципів управління.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дашко І.М. Конкурентоспроможність підприємства: загальні риси та відмінності / І.М. Дашко // Сталій розвиток економіки. – 2016. – № 1(30). – С. 103-110.
2. Карпенко В.Л. Теоретичні засади формування системи управління конкурентоспроможністю підприємств / В.Л. Карпенко // Сталій розвиток економіки. – 2016. – № 1(30). – С. 84-90.
3. Ладунка І.С. Дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств / І.С. Ладунка, М.І. Братанов // Економіка і суспільство. – 2016. – № 5. – С. 189-194.
4. Нижник І.В. Управління конкурентоспроможністю промислових підприємств : методи та механізми підвищення : монографія / І.В. Нижник; за наук. ред. д-ра екон. наук М.П. Войнаренка. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 219 с.
5. Петреченко О.О. Фактори впливу на конкурентоспроможність підприємств [електронний ресурс] / О.О. Петреченко // Режим доступу : [http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/\[назва з екрану\]](http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/[назва з екрану]).
6. Портер М. Международная конкуренция : учебник / М. Портер. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.
7. Пужай-Черета А.М. Сутність економічної конкуренції та конкурентоспроможності / А.М. Пужай-Черета // Сталій розвиток економіки. – 2016. – № 1(30). – С. 55-60.
8. Сусіденко Ю.В. Конкурентоспроможність підприємства та фактори, що на неї впливають [електронний ресурс] / Ю.В. Сусіденко, М.А. Вознюк // Режим доступу : [http://nauka.kushnir.mk.ua/\[назва з екрану\]](http://nauka.kushnir.mk.ua/[назва з екрану]).
9. Хруцький В.Є. Сучасний вид конкуренції / В.Є. Хруцький // Конкуренція. Вісник АМК України. – 2008. – № 3. – С. 14.
10. Чумак Л.Ф. Фактори впливу на формування конкурентоспроможного потенціалу підприємств / Л.Ф. Чумак // Экономика и управление. – 2013. – № 1. – С. 62–69.
11. Шемчук Л.О. Конкурентоспроможність підприємства в системі чинників її забезпечення [Електронний ресурс] / Л.О. Шемчук // Режим доступу : http://mev-hnu.at.ua/mizhnarodna_naukovo_praктична_konferencija/ [назва з екрану].
12. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : підручник / З.Є. Шершньова – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с.